

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: مدیریت فرایند کسب و کار
۳	مقدمه
۴	فرایند کسب و کار
۴	فرایند کسب و کار اسلامی
۴	ایده پردازی
۵	ایده
۵	فرایند خلاق ایده پردازی
۷	ایده پردازی برای کسب و کار اسلامی
۷	بررسی بازار
۸	بررسی بازار اسلامی
۹	راهبردهای ورود به بازار
۱۰	برنامه کسب و کار
۱۱	اهمیت طرح کسب و کار
۱۱	کاربردهای طرح کسب و کار
۱۳	مراحل تهیه برنامه کسب و کار
۱۴	اجزاء یک طرح کسب و کار
۲۰	راه اندازی کسب و کار
۲۰	راهبردهای پیشرفت و توسعه
۲۰	توسعه و پیشرفت کسب و کار اسلامی
۲۱	نگهداری و تقویت
۲۲	ارتقای کیفیت
۲۳	خلاصه فصل
۲۳	سؤالات پایان فصل

صفحه	عنوان
۲۴	فصل دوم: اهمیت فرهنگ کار در اسلام
۲۴	مقدمه
۲۵	معانی کار در فرهنگ اسلامی
۲۵	اهمیت و جایگاه کار در اسلام
۲۶	کار و تلاش و کسب حلال
۲۶	ثمرات و فواید کار و تلاش
۲۷	زیان‌های حاصل از بیکاری
۲۸	زیاده‌روی در کار
۲۸	فرهنگ دینی
۲۹	نهادینه‌سازی فرهنگ کار
۳۰	دیدگاه امام علی (ع) درباره کار و تلاش به‌عنوان الگو
۳۱	معصومین (ع) اسوه‌های عملی کار و تلاش
۳۲	مفهوم کسب و کار
۳۲	کسب و کار در اسلام
۳۳	شاخص‌های اسلامی در کسب و کار
۳۳	۱. نهی از سوگند خوردن
۳۴	۲. پس گرفتن کالا
۳۴	۳. سود منصفانه
۳۴	۴. دخالت نکردن در معامله دیگران
۳۴	۵. انصاف در معامله
۳۴	۶. چانه‌زنی
۳۵	۷. کم‌فروشی نکردن
۳۵	۸. پس گرفتن کالای معیوب
۳۶	۹. احتکار
۳۶	انواع کسب و کار
۳۶	کسب و کار خانگی
۳۸	کسب و کار روستایی
۳۸	کسب و کارهای خانوادگی
۳۹	کسب و کار اینترنتی
۴۱	خلاصه فصل
۴۱	سؤالات پایان فصل
۴۲	فصل سوم: تجارت از دیدگاه اسلام
۴۲	مقدمه

صفحه	عنوان
۴۳	تجارت از دیدگاه اسلام
۴۳	ماهیت تجارت
۴۴	اقسام تجارت از دیدگاه اسلام
۴۵	اقتصاد و تجارت از دیدگاه امام علی (ع)
۴۵	سفارش‌های اسلام برای تجارت
۴۶	اول آگاهی، سپس عمل
۴۶	اصول تجارت اسلامی
۴۸	آداب تجارت در اسلام
۴۸	۱. نیت خوب
۴۹	۲. راست‌گویی و امانت‌داری
۴۹	۳. کثرت ذکر و یاد الله تعالی
۴۹	۴. انتخاب تجارت با انگیزه تعاون اجتماعی
۴۹	۵. پرهیز از تبلیغات دروغین
۴۹	۶. رفتار خوب با بدهکاران
۵۰	۷. قبول فسخ معامله
۵۰	۸. پرهیز از احتکار
۵۰	۹. خودداری از سوگند
۵۰	۱۰. قانع بودن و دوری از حرص
۵۱	۱۱. امر به معروف و نهی از منکر
۵۱	۱۲. نوشتن وصیت‌نامه
۵۱	۱۳. توکل نیکو بر خداوند
۵۱	اخلاق و تجارت از دیدگاه اسلام
۵۲	خلاصه فصل
۵۳	سؤالات پایان فصل
۵۴	فصل چهارم: بازاریابی در اسلام
۵۴	مقدمه
۵۵	بازاریابی اسلامی
۵۵	ابعاد بازاریابی اسلامی
۶۰	بازاریابی داخلی
۶۱	بازاریابی اخلاقی
۶۲	اخلاقیات در بازاریابی
۶۳	عوامل کنترل در بازار اسلامی

صفحه	عنوان
۶۳	محدودیت‌های اخلاقی
۶۴	نظارت و دخالت دولت
۶۴	اسلام و قیمت‌گذاری
۶۶	مکانیسم تعیین قیمت
۶۷	خلاصه فصل
۶۷	سؤالات پایان فصل
۶۸	فصل پنجم: عدالت محوری در مدیریت کسب و کار
۶۸	مقدمه
۶۹	عدالت و برابری در قرآن کریم
۶۹	عدالت محوری در کسب و کار
۷۱	عدالت محوری در بازاریابی اسلامی
۷۲	خلاصه فصل
۷۲	سؤالات پایان فصل
۷۳	فصل ششم: اخلاق کسب و کار
۷۳	مقدمه
۷۴	فلسفه اخلاق تجارت و کسب و کار از دیدگاه اسلام
۷۵	اخلاق کسب و کار
۷۷	اساس و مبانی اخلاق کار اسلامی
۷۷	عقاید غلط درباره اخلاق کار
۷۸	اخلاق کسب و کار و عوامل مؤثر در ایجاد آن
۷۹	اخلاق مدیریت و فلسفه آن در مدیریت
۸۰	رابطه اخلاق و مدیریت
۸۰	اخلاق سازمانی
۸۰	ضرورت اخلاق مدیریت در سازمان‌ها
۸۱	اهمیت اخلاق حرفه‌ای در سازمان
۸۱	پیامدهای بی‌توجهی به اخلاق در سازمان
۸۲	اثر رعایت قواعد اخلاقی در سازمان
۸۲	مبانی اخلاقی مکاتب زیست‌محیطی
۸۲	الف) رویکرد اخلاقی انسان‌گرا
۸۳	ب) رویکرد فلسفی - اخلاقی طبیعت‌گرا
۸۴	هدف و فایده اخلاق زیست‌محیطی
۸۴	اسلام و محیط زیست

صفحه	عنوان
۸۷	آموزه‌های فردی
۸۷	الف) تکالیف الزامی
۸۸	ب) رهنمودهای تشویقی
۸۹	ج) آموزه‌های اجتماعی
۸۹	ابعاد مسئولیت اجتماعی سازمان
۸۹	الف) پابندی به حقوق همسایگان
۸۹	ب) حفظ محیط زیست
۹۱	خلاصه فصل
۹۱	سؤالات پایان فصل
۹۲	فصل هفتم: توجه به حقوق جامعه در مدیریت کسب و کار
۹۲	مقدمه
۹۳	حقوق جامعه
۹۳	حقوق بشر از منظر اسلام
۹۴	پیامدهای پابندی به حقوق دیگران
۹۵	حقوق شهروندی در مدیریت کسب و کارها
۹۶	آزادی در انتخاب شغل
۹۶	دریافت مزد متناسب با کار
۹۶	خلاصه فصل
۹۶	سؤالات پایان فصل
۹۷	فصل هشتم: رقابت و تعاون از دیدگاه اسلام
۹۷	مقدمه
۹۸	تعریف رقابت
۹۸	جنبه‌های مثبت رقابت در کسب و کار
۹۹	جنبه‌های منفی رقابت در کسب و کار
۹۹	جایگاه تعاون در اسلام
۱۰۰	اصول تعاون در سیره ائمه اطهار (ع)
۱۰۱	احکام و قواعد اخلاقی رقابت و همکاری
۱۰۱	الف) انصاف با مردم
۱۰۱	ب) رفق و مدارا با مردم
۱۰۲	ج) احسان به مردم
۱۰۲	همکاری بر نیکی و تقوا
۱۰۲	ضرورت وجود تعاون و همکاری در جامعه

صفحه	عنوان
۱۰۳	رقابت و تعاون
۱۰۴	خلاصه فصل
۱۰۴	سؤالات پایان فصل
۱۰۵	فصل نهم: درآمد از دیدگاه اسلام
۱۰۵	مقدمه
۱۰۶	راهکارهای رشد اقتصادی از طریق توزیع عادلانه درآمد
۱۰۷	آثار لقمه حلال
۱۰۷	نابرابری درآمدی در دیدگاه اسلامی
۱۰۸	کار منشأ اصلی تولید ثروت
۱۰۹	توجه به حلال بودن درآمد
۱۰۹	توزیع منافع حاصل از تولید
۱۱۰	درآمد حرام
۱۱۰	۱. رشوه
۱۱۱	۲. ربا
۱۱۲	۳. کم فروشی
۱۱۲	۴. دزدی
۱۱۲	پیامدهای درآمدهای حرام و فاسد
۱۱۲	الف) فردی
۱۱۳	ب) اجتماعی
۱۱۴	خلاصه فصل
۱۱۵	سؤالات پایان فصل
۱۱۶	فصل دهم: اهمیت سرمایه گذاری از دیدگاه اسلام
۱۱۶	مقدمه
۱۱۶	سرمایه گذاری ریسک پذیر اسلامی
۱۱۷	سرمایه اجتماعی اسلامی
۱۱۸	مشارکت کار و سرمایه
۱۱۹	تأثیر زکات بر پس انداز و سرمایه گذاری
۱۲۰	فرهنگ سازی حمایت از سرمایه گذاری
۱۲۱	اهداف سرمایه گذاری
۱۲۱	ممنوعیت راکد گذاشتن سرمایه
۱۲۱	اطلاع رسانی
۱۲۲	مرحله اجرای سرمایه گذاری

صفحه	عنوان
۱۲۲	بازارهای مورد سرمایه گذاری
۱۲۲	دارایی های مورد سرمایه گذاری
۱۲۲	انتخاب شرکا و طرف های تجاری
۱۲۳	قراردادهای مورد سرمایه گذاری
۱۲۳	مرحله پس از اجرای سرمایه گذاری
۱۲۳	نحوه مشارکت و مدیریت سرمایه گذاری
۱۲۳	نحوه مصرف عواید سرمایه گذاری
۱۲۴	سرمایه گذاری در معاملات سودآور
۱۲۴	خلاصه فصل
۱۲۵	سؤالات پایان فصل
۱۲۶	فصل یازدهم: کسب و کارهای با درآمد حلال، ثروت و مصرف از دیدگاه اسلام
۱۲۶	مقدمه
۱۲۷	طبیّات و حلال
۱۲۸	نگرشی به گواهی حلال
۱۲۸	اهمیت اهتمام به کسب و کار حلال
۱۲۹	رشد و توزیع درآمد از منظر اسلام
۱۳۰	رانت خواری
۱۳۱	چهارچوب اخلاق اقتصادی از منظر اسلام
۱۳۲	انگیزه های کسب ثروت در اسلام و نظام سرمایه داری
۱۳۳	اسلام و نظام توزیع عادلانه ثروت
۱۳۵	رابطه بین مصرف، پس انداز و سرمایه گذاری
۱۳۵	خلاصه فصل
۱۳۶	سؤالات پایان فصل
۱۳۷	فصل دوازدهم: کلیات احکام کسب و کار
۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	احکام تجارت از نگاه روایات
۱۳۸	محور اول: ولایت
۱۳۸	محور دوم: تجارت
۱۳۹	محور سوم: اجاره
۱۳۹	محور چهارم: صنعت و حرفه
۱۳۹	مکاسب حرام در فقه
۱۴۰	بت و صلیب

صفحه	عنوان
۱۴۱	آلات قمار
۱۴۱	اوراق جعلی
۱۴۲	تدلیس در معاملات
۱۴۲	تزیین حرام
۱۴۳	تشبه مرد به زن و برعکس
۱۴۳	کم‌فروشی
۱۴۳	کسب در آمد با چیز گمراه کننده
۱۴۴	رشوه
۱۴۴	فرق بین رشوه و هدیه
۱۴۴	دروغ
۱۴۵	قمار
۱۴۵	غش
۱۴۶	انواع غش در معامله
۱۴۷	سؤالات پایان فصل
۱۴۸	فصل سیزدهم: احکام خرید و فروش (بیع)
۱۴۸	مقدمه
۱۴۸	تعریف بیع و شراء
۱۴۹	عناصر خرید و فروش
۱۵۰	ارکان خرید و فروش
۱۵۰	شرایط بیع
۱۵۰	شرایط عقد بیع
۱۵۲	شرایط ثمن و مثن (مال و عوض آن)
۱۵۵	معامله فاسد
۱۵۵	اقسام بیع
۱۵۶	۱. معاطات (معامله بدون عقد لفظی)
۱۵۷	۲. بیع فضولی (معامله بدون اجازه صاحب مال)
۱۵۹	۳. بیع صرف
۱۵۹	۴. بیع سلف و سَلَم
۱۶۰	۵. بیع نسیه (معاملات نسیه)
۱۶۱	۶. بیع کالی به کالی (مدت دار)
۱۶۱	۷. بیع نقدی
۱۶۱	۸. بیع شرط
۱۶۲	۹. بیع ربوی

صفحه	عنوان
۱۶۳	اقسام ربا
۱۶۴	احکام خرید و فروش
۱۶۴	الف) واجب
۱۶۴	ب) مستحب
۱۶۵	ج) مکروه
۱۶۶	د) حرام
۱۶۷	ه) مباح
۱۶۸	چند مسئله در خرید و فروش
۱۶۸	اقاله در معاملات
۱۶۹	ممنوعیت احتکار
۱۷۰	منع انحصار در اسلام
۱۷۰	مسامحه و عدم سخت گیری در خرید و فروش
۱۷۱	آداب و رسوم معامله از دیدگاه قرآن و روایات
۱۷۲	احکام فروش اقساطی آپارتمانها
۱۷۳	سؤالات پایان فصل
۱۷۴	فصل چهاردهم: احکام اجاره
۱۷۴	مقدمه
۱۷۴	تعریف اجاره
۱۷۵	اقسام اجاره
۱۷۵	شرایط اجاره
۱۷۵	الف) شرایط عقد اجاره
۱۷۶	ب) شرایط طرفین (موجر و مستأجر)
۱۷۶	ج) شرایط عین مستأجر (مورد اجاره)
۱۷۸	د) شرایط منافع
۱۷۸	ه) شرایط اجرت و مال الاجاره
۱۷۹	سؤالات پایان فصل
۱۸۰	فصل پانزدهم: احکام رهن
۱۸۰	مقدمه
۱۸۰	تعریف رهن
۱۸۲	شرایط رهن
۱۸۹	انحلال رهن
۱۹۰	احکام رهن
۱۹۲	سؤالات پایان فصل

صفحه	عنوان
۱۹۳	فصل شانزدهم: احکام قرض و مضاربه
۱۹۳	تعریف قرض
۱۹۳	موارد وجوب قرض گرفتن
۱۹۳	موارد حرمت قرض گرفتن
۱۹۴	حکم قرض دادن
۱۹۴	شرایط صحت قرض
۱۹۴	نحوه پرداخت قرض
۱۹۶	مضاربه
۱۹۶	۱. شرایط عقد مضاربه
۱۹۶	۲. شرایط طرفین عقد مضاربه
۱۹۷	مضاربه فضولی (بدون اذن مالک آن)
۱۹۸	سؤالات پایان فصل
۱۹۹	فصل هفدهم: احکام جعاله
۱۹۹	جعاله
۲۰۰	جعاله در تجارت
۲۰۰	تفاوت جعاله با اجاره
۲۰۱	سؤالات پایان فصل
۲۰۲	فصل هجدهم: احکام وکالت
۲۰۲	وکالت
۲۰۲	شرایط موکل و وکیل
۲۰۴	شرایط کارهای مورد وکالت
۲۰۴	سؤالات پایان فصل
۲۰۵	فصل نوزدهم: مباحث نوظهور فقه کسب و کار
۲۰۵	بیت کوین
۲۰۶	بورس
۲۰۶	بازاریابی شبکه‌ای
۲۰۷	سؤالات پایان فصل
۲۰۸	منابع

پیشگفتار

با وجود پیچیدگی‌های فراوان در حوزه کسب و کار، همچنان بیشترین سهم موفقیت کسب و کارها در رسیدن به اهدافشان، منوط به مدیریت صحیح است. مدیریت باید متناسب با ارزش‌ها، فرهنگ و جهان‌بینی آن جامعه باشد.

بیشتر جوامع در حال توسعه، الگوهای مدیریتی کشورهای توسعه یافته غربی را تنها راه رسیدن به موفقیت می‌دانند، غافل از اینکه هر الگوی مدیریتی متناسب با فرهنگ، ارزش‌ها، باورها و نیازهای آن جامعه می‌تواند کارایی و اثربخشی لازم را داشته باشد و سبب موفقیت شود. تقلید و پیاده‌سازی الگوهای مدیریتی سایر جوامع، بدون هماهنگی با فرهنگ، ارزش‌ها و نیازهای جامعه، نه تنها باعث پیشرفت و موفقیت نمی‌شود، بلکه موجب هدر رفتن منابع، زمان و انرژی می‌شود و کسب و کارها را از مدار موفقیت دور می‌سازد.

در جامعه اسلامی، مفاهیم، اهداف و نحوه مدیریت کسب و کار باید مطابق با فرهنگ ناب اسلامی باشند و عمل به آن‌ها می‌تواند موفقیت کسب و کارها را تضمین نماید. هدف مدیریت اسلامی نه فقط بهره‌وری نیروی انسانی برای کسب سود بیشتر، بلکه شکوفایی استعدادها و فطری و اکتسابی و رسیدن به کمال مطلوب خویش در جهت قرب الهی است.

مدیران کسب و کارهایی که با جوامع مسلمان سروکار دارند، ابتدا باید از شرایط و احکام کسب و کار مطابق با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی آگاهی لازم را داشته باشند.

از آنجا که منابع اصلی مدیریت در دانشگاه‌ها، هم‌اکنون بر مبنای منابع غربی و منطبق با ارزش‌ها و فرهنگ غرب است و با توجه به تجربه چندین ساله تدریس در دانشگاه و نیز آشنایی با نیازهای مدیریتی کسب و کارها در جامعه اسلامی، لزوم وجود مدیریت کسب و کار منطبق با آموزه‌های اسلام و قرآن، نیازهای مسلمانان در جامعه اسلامی و فرهنگ اسلامی برای موفقیت کسب و کارها به خوبی حس می‌شود. از این رو مؤلفان این کتاب درصدد برآمدند با تفحص در منابع اسلامی از جمله قرآن کریم، احادیث، روایات و کتب و کوا در سایر منابع از جمله کتاب‌ها و مقالات، مدیریت کسب و کار را مبتنی بر احکام و ارزش‌های اسلامی دنبال کنند.

کتاب حاضر بر مبنای ارزش‌های اسلامی کسب و کار در نوزده فصل نگاشته شده است.

ابتدا فرایند کسب و کار و هر یک از مراحل آن، اهمیت کار، انواع کسب و کار و نیز جایگاه فرهنگ کار به عنوان محرک اصلی کسب و کار تشریح شده و راهبردهای ورود به بازار و پیشرفت و ارتقای کسب و کار تحلیل گردیده است. در ادامه مفاهیم تجارت، بازاریابی، سرمایه‌گذاری، درآمد، اخلاق، رقابت و تعاون از منظر ارزش‌ها و احکام اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است و سپس به احکام کسب و کار، احکام بیع، رهن، اجاره، قرض و دیگر مواردی که در مدیریت کسب و کار در اسلام برای آن‌ها شرایط خاصی در نظر گرفته شده، پرداخته شده است. شایان ذکر است که در این راستا از برخی بیانات و نوشته‌های امام خمینی (ره) به عنوان مبنای نظری استفاده شده است.

هدف از نگارش این کتاب فراهم نمودن یک منبع درسی مناسب برای دانشجویان رشته‌های مدیریت و کسب و کار، بر مبنای احکام و اخلاق اسلامی است. این کتاب همچنین می‌تواند منبع مناسبی برای مدیران کسب و کارها باشد تا با آشنایی و رعایت اصول و احکام مدیریت کسب و کار از دیدگاه اسلام به موفقیت در آن دست یابند.

در انتها از تمامی صاحب‌نظران حوزه کسب و کار و مدیریت و همچنین دانشجویان گرامی به خصوص سرکار خانم پرستو قاسمیان که در ویرایش اولیه این کتاب ما را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.